

Beredskabsmodeller

En Beredskabsmæssig Hændelse

En beredskabsmæssig hændelse.

Foto: Shutterstock

Den første problemstilling, man må forholde sig til, når emnet er *beredskab*, er begrebet *en beredskabsmæssig hændelse*. Vi har nok alle en mening om, hvad det er, og derfor er det lidt tankevækkende, at der ikke eksisterer en officiel dansk definition. Det er imidlertid nødvendigt med en definition for at gøre begrebet operationelt for at kunne beskrive forskellige beredskabsmodeller. FLEX-FEB har i sit arbejde med beredskabsmodeller fastlagt denne definition:

“ En beredskabsmæssig hændelse, er en hændelse der medfører aktivering af et stort og højt beredskab.”

En beredskabsmæssig hændelse kan være en større ulykke, en terroraktion, en opgave med beskyttelse/kontrol af menneskemasser eller en naturpåvirkning, der har betydelig effekt på landets infrastruktur eller større områders flora- og/eller faunamiljø. En beredskabsmæssig hændelse er karakteriseret ved, at opgavens omfang betyder, at den ikke umiddelbart kan løses af en lokal, rutinemæssig driftsorganisation. Der kræves en både hurtig og betydelig indsats.

Hypigheden af de forskellige hændelser er ikke konstant, men kan ændres i takt med globale, klimamæssige og socioøkonomiske samfundsmæssige ændringer. Et eksempel herpå i Danmark er oversvømmelser foranlediget af stigende vandstand og ændrede klimatiske forhold.

Oversvømmelse i dansk provinsby.

Foto: Shutterstock

De hyppigere oversvømmelser har betydet, at beredskabet nu er tilpasset det nye risiko-scenarie. Det har betydet bygning af diger og indkøb af *watertubes* til at beskytte lavtliggende og udsatte områder og værdier. Vikingskibsmuseet i Roskilde er et eksempel på en kulturværdi, hvor der i dag er et langt højere *flooding* beredskab, end der var for blot få år siden.

Hyppige hændelser/ulykker betyder stor synlighed og samfundsmæssig opmærksomhed. Derfor er samfundet også villig til at finansiere et højt og specialiseret beredskab - ikke mindst hospitalsberedskabet.

Andre beredskabsmæssige hændelser er mindre hyppige. Det betyder over tid vigende ressourcefordeling, da samfundet ikke er parat til at finansiere et højt specialiseret beredskab til noget, der sker relativt sjældent. Et eksempel herpå er isbrydningsberedskabet. Den seneste isvinter i Danmark var i 1996, hvor de danske farvande lukkede. Der var imidlertid et højt og effektivt isbryder beredskab med nogle af verdens bedste isbrydere, så søvejene kunne holdes åbne. I dag er isbryderne enten solgt eller lagt op, så Danmark har ikke længere et isbrydningsberedskab, selv om en streng isvinter vil få betydelig indflydelse på den danske infrastruktur - også selvom vi i dag har både en Øresundsbro og en Storebæltsbro.

Isbryder i aktion.

Foto: Ludmila Yagovitina/123RF.

Et Godt Beredskab

Den anden problemstilling, man må forholde sig til, når emnet er *beredskab*, er begrebet *et godt beredskab*. Uanset beredskabshændelsens karakter eller hyppighed, så vil der være et udbredt befolkningsmæssigt ønske og politisk krav om, at beredskabet er godt.

Men hvad er så et godt beredskab? Her søger man også forgæves efter formelle definitioner på, hvad *et godt beredskab* er. Det kan man undre sig over, da det ikke er muligt at evaluere, om et beredskab er godt nok, hvis begrebet ikke er defineret.

FLEX-FEB har i sit arbejde med beredskabsmodeller fastlagt denne definition, som de fleste nok kan tilslutte sig:

” En godt beredskab er et effektivt beredskab med en kort responstid” .

Effektivt vil sige, at materiellet skal være velegnet til at løse opgaven, og at mandskab/betjeningspersonale er i stand til at anvende materiellet professionelt.

Et effektivt beredskab består derfor af tre elementer:

- Det rette udstyr til opgaven
- Mandskab/betjeningspersonale, der er uddannet/trænet til at bruge udstyret
- Kort responstid

Ligesom i "brandtrekanten" , skal alle tre elementer være til stede for at beredskabet kan fungere:

Afhængig af opgavens karakter kan velegnet materiel være relativt lavteknologisk eller højteknologisk. Det afgørende er, at det personale/mandskab, der skal anvende materiellet, har den fornødne uddannelse og er veltrænede.

Hurtig hjælp er dobbelthjælp, så den korte responstid er meget vigtig. En kort responstid kan opnås på flere måder. Man kan flytte opgaven til et centralt placeret specialberedskab, som løser opgaven. Det skete eksempelvis ved kæntringsulykken på Præstø Fjord i 2001, hvor de stærkt afkølede unge efterskoleelever blev overført til traumecentret på Rigshospitalet med helikopter. Det samme er typisk tilfældet ved større ulykker til søs, som det skete med branden på *Scandinavian Star* i 1990, og katastrofen med *MS Estonias* forlis i september 1994.

*April 1990. Brand på Scandinavian Star.
Foto: Jackie Leissner/Ritzau Scanpix.*

To Beredskabsmodeller

Når man arbejder med beredskabsmodeller, kan man med fordel opdele beredskabsopgaver i to grupper - **Specialberedskaber** og **Funktionelle Beredskaber**.

Specialberedskaber er karakteriseret ved:

- Komplekst materiel, der er en integreret del af indsættelsesenheden.
- Professionelt, veluddannet betjeningspersonale.
- Centralt organiseret i få centre.
- Relativt dyrt - både i anskaffelse og drift.
- Responstid afhængig af geografi.

Funktionelle beredskaber er karakteriseret ved:

- Enkelt materiel (funktionsudstyr), der ikke er en del af indsættelsesenheden.
- Lille uddannelsesbehov.
- Decentralt organiseret i mange lokationer.
- Relativt billigt - både i anskaffelse og drift.
- Responstid uafhængig af geografi.

Skemaet nedenfor viser, hvordan forskellige beredskabsopgaver kan løses med henholdsvis et specialberedskab og et funktionelt beredskab.

BEREDSKABSOPGAVE	SPECIAL BEREDSKAB High Tech	FUNKTIONELT BEREDSKAB Low Tech
Isbrydning	Isbrydere	Inspektionsskibe
Snerydning	Snekastere	Lastbiler med sneplov
Søredning	Redningsskibe	Marinehjemmeværnet
Brandslukning	Brandbiler	Ildslukkere
Olieforureningsbekæmpelse	Miljøskibe	Fartøjer/skibe og miljøpramme
Minerydning	Ministrygere	MCM-modul + Moderskib
Hospitalsberedskab	Universitetshospitaler	Provinssygehuse/Kaserner
Hjertestop	Ambulance/lægehus	Hjertestartere

Det er klart, at som udgangspunkt er et specialberedskab bedre end et funktionelt beredskab. Problemet er imidlertid, at specialberedskaber er meget dyre, og derfor giver det ikke samfundsøkonomisk mening at opretholde dyre specialberedskaber, som man kun sjældent og måske slet ikke får behov for.

Isbrydning har været nævnt som et eksempel på et højt specialiseret, godt beredskab, som der ikke længere var politisk vilje til at opretholde, da det ikke har været indsat siden 1996.

Snerydning er et skoleeksempel på et godt, velfungerende funktionelt beredskab. Behovet for snerydning i Danmark er ikke så stort, at der er behov for specialbyggede snekastere. Opgaven er relativ lavteknologisk og behovet dækkes af lastbiler, der får monteret en sneplov og saltspreder (funktionsudstyr), når der er behov for det. Der sikres et højt, lokalt forankret beredskab ved, at de enkelte kommuner indgår beredskabskontrakter med vognmændene. Responstiden er kort, fordi sneplove er så billige, at de er tilgængelige overalt i landet. Når vognmanden har ryddet sne, afmonterer han sneploven og kører på byggemarkedet igen. Funktionsudstyret er ikke en integreret del af hans lastbil, som derfor kan anvendes til noget fornuftigt, mens vi venter på den næste snestorm.

Søredning er et eksempel på en opgave, der løses både af et specialberedskab leveret af Kystredningstjenesten og af funktionelle beredskaber i form af Marinehjemmeværnet og private søredningsselskaber. Opgaven er lavteknologisk, så når der alligevel også anvendes relativt mange ressourcer på et specialberedskab, så er forklaringen nok af historisk og politisk karakter.

Brandslukning er et veletableret specialberedskab. Hyppigheden af brande er så høj, at der er politisk vilje til at opretholde et specialberedskab, som dog også anvender en del frivillige brandfolk for at holde omkostningerne nede.

*November 2004. Fyrværkeribrand i Seest/Kolding.
Foto: Claus Fisker/Ritzau Scanpix*

Bekæmpelse af olieforurening til søs er Søværnets opgave. Det er imidlertid ikke en militær kerneopgave, og der har ikke været nogen større ulykker i mange år. Derfor er det eksisterende specialberedskab meget nedslidt, og der er også sparet så meget på personaleomkostningerne, at man kan sætte spørgsmålstegn ved responstiden. Det vil være oplagt at etablere et funktionelt, lokalt forankret beredskab baseret på enkelt materiel og frivillige til at erstatte det nedslidte specialeberedskab. Politisk er der givet direktiv om at anskaffe flerformålsskibe, der også kan løse havmiljøopgaver, i stedet for at anskaffe nogle få, dyre specialskibe. Hidtil har Forsvaret dog indtil videre fastholdt ønsket om specialskibe, selv om også den internationale trend klart er at gå væk fra specialskibe.

Minerydning var i mange år baseret på specialskibe. Der findes stadig gamle miner i Østersøen, så der er stadig behov for en minerydningskapacitet. Den teknologiske udvikling har imidlertid betydet, at selv om man har udfaset ministrygerne (specialberedskabet), så har man i dag et velfungerende minerydningsberedskab (MCM Danmark), som kan etableres med funktionsudstyr på flerformålsskibe. Så minerydning er et godt eksempel på en militær opgave, hvor det har været en succes at ændre beredskabet til et funktionelt beredskab.

Hospitalsberedskabet i Danmark er et velfungerende specialberedskab. Det er samlet på nogle få universitetshospitaler med højtuddannede læger. Fordi der er så få centre, får lægerne relativt mange patienter. Det betyder et højt professionelt niveau og mulighed for faglig sparring og anvendelse af den nyeste teknologi. Det er dyrt at opretholde dette hospitalsberedskab, men der er politisk vilje til det, da vi alle ønsker den bedste behandling, hvis vi bliver alvorligt syge, og da der er så meget træk på beredskabet, at det har en driftsmæssig karakter. Udfordringen for hospitalsberedskabet er responstiden, som man forsøger at holde på et acceptabelt niveau med sørednings- og ambulancehelikoptere.

Rigshospitalet. Privatfoto.

Hjertestop er noget der rammer flere end 5.000 mennesker i Danmark hvert år, og en meget hurtig indsats er livsafgørende. Her kommer hospitalernes responstid til kort, men også her har den teknologiske udvikling betydet, at det har været muligt at etablere et meget velfungerende funktionelt beredskab. Hjertestartere er enkle at betjene, og der er rigtig mange over hele landet.

For hvert minut der går, fra en person falder om med hjertestop, til hjælpen når frem, falder chancen for overlevelse med 10 procent. (Kilde: Trygfonden)

TrygFonden har i *Hjerteløberprojektet* organiseret frivillige, som melder sig til at yde hjertelungeredning og bringe hjertestartere ud, når der er hjertestop i nærheden.

Courtesy TrygFonden.

Grænsebevogtning og crowd control ved demonstrationer m.v. er en opgave for politiet. Men de senere år har flygtningestrømme og COVID-19 pandemien betydet så stort pres på politiet, at frivillige fra Hjemmeværnet har måttet aflaste politiet. Det er et eksempel på et specialberedskab, der, når det kommer under pres, understøttes af et funktionelt beredskab. Vi så det også under terrorangrebet på Krudttønden og den jødiske synagoge i København i 2015. Her så man dog også nogen af de problemer, der kan opstå, når man blander et specialberedskab med et funktionelt beredskab. Frivillige i Hjemmeværnet havde med god grund svært ved at forstå, at de skulle deltage, ubevæbnet og uden skudsikre veste side om side med stærkt bevæbnet politi med skudsikre veste.